

9. Onishchenko, N. M. (2010). Zmistovno-funkcional'ni harakteristiki prava (vitoki, postulati, principii, funktsii) [Content-functional characteristics of law (origins, postulates, principles, functions)]. *Pravova derzhava*, 21, 53-58 [in Ukrainian].
10. Parhomenko, N. M. (2011). Osnovni konceptual'ni pidhodi do viznachennya prava v suchasnij ukrains'kij nauci [Basic conceptual approaches to the definition of law in modern Ukrainian science]. *Al'manah prava. Pravorozuminnya ta pravorealizaciya: vid teorii do praktiki*, 2, 38-43 [in Ukrainian].
11. Pogrebnyak, S. P. (2010) Oznaki prava v konteksti suchasnogo pravorozuminnya [Signs of law in the context of modern legal thinking]. *Pravo Ukrainy*, 4, 164-169 [in Ukrainian].
12. Samilo, G. O. (2014). *Aktual'ni problemi teorii prava: Navchal'nij posibnik* [Actual problems of the theory of law: a manual]. Zaporizhzhya: Prosvita [in Ukrainian].
13. Suhonos, V. V. (2014). *Teoriya derzhavi i prava: pidruchnik* [Theory of state and law: a textbook]. Sumy: Universitets'ka kniga [in Ukrainian].
14. Strel'byc'ka L. M. (Ed.), Tihomirov, O. O., Mikulina M. M., Ivanov U. A. (2016). *Teoriya derzhavi i prava : navch. posib. dlya pidgot. fahivciv z inform. bezpeki* [Theory of state and law: a training manual for the training of information security]. Kyiv: Kondor [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 20.03.2019

УДК 342.841

Владимирова Валентина Іванівна,
доцент кафедри державно-правових дисциплін
та адміністративного права
Центральноукраїнського державного педагогічного
університету імені Володимира Винниченка
vladimirovavalentina1947@gmail.com

КОРУПЦІЯ: ПОНЯТТЯ ТА ФОРМИ ЇЇ ВИРАЖЕННЯ

У статті проаналізовано різні підходи науковців до поняття, сутності та змісту і формі вираження такого негативного явища як корупція. Акцентується увага на тому, що це негативне суспільне явище є універсальною проблемою, яка впливає на всі сфери суспільного життя, та має транснаціональний характер. Зазначено, що корупція як соціально-економічне, правове та моральне явище має історичні джерела та глобальний характер. Термін корупція походить з латинської мови *corruptere* і означає псувати, завдавати шкоди, руйнувати, викривляти та фальсифікувати. Корупція, як багатогранне соціально-політичне явище, має безліч методологічних підходів до трактування його поняття та розкриття його змісту. Проаналізовано різні аспекти корупції у наукових розвідках вчених та розуміння корупції в чинному українському законодавстві, міжнародних правових документах. Розкриваючи понятійно-категоріальні основи корупції як і будь-якого явища, проаналізовано характерні ознаки та форму його вираження.

Ключові слова: корупція, хабарництво, корупційні правопорушення, адміністративна відповідальність, предмет посягання.

Vladimirova V. CORRUPTION: DEFINITION AND FORMS OF ITS EXPRESSION

The article analyzes different approaches of scientists to the concept, essence and content and the form of expression of such a negative phenomenon as corruption. It is emphasized that this negative social phenomenon is a universal problem that affects all spheres of public life and has a transnational character. It is noted that corruption as a socio-economic, legal and moral phenomenon has historical sources and a global character. The term corruption comes from the Latin *corruptere* and means to spoil, harm, ruin, distort and falsify. Corruption, as a multifaceted socio-political phenomenon, has many methodological approaches to the interpretation of its concept and the disclosure of its content. Different aspects of corruption in scientific researches of scientists and understanding of corruption in the current Ukrainian legislation, international legal documents are analyzed. By expanding the conceptual-categorical foundations of corruption as well as any phenomenon, the characteristic features and the form of its expression are analyzed.

Key words: corruption, bribery, corruption offenses, administrative liability, subject of an attack.

Постановка проблеми. Корупція як негативне суспільне явище є універсальною проблемою, яка впливає на всі сфери суспільного життя, та має транснаціональний характер. Глобалізаційні процеси розширили масштаби корупції, яка стала міжнародним явищем. Враховуючи загрозу демократичним засадам управління суспільством, порушенню принципу верховенства права та знищення духовних, моральних і суспільних цінностей, Генеральна Асамблея ООН 9 грудня 2003 року підписала Конвенцію проти корупції. Зазначена подія стала знаковою, оскільки цю дату визнано Міжнародним днем боротьби з корупцією [8]. Корупція має глобальний та системний характер, тому є однією з основних загроз національній безпеці і Україні та серйозною проблемою, яка впливає на її міжнародний імідж. За даними дослідження впливової міжнародної організації «Transparency International» у світовому індексі сприйняття корупції у 2018 році наша

країна посіла 130 місце зі 180 країн світу [4].

Враховуючи масштаби вказаного явища, у наукових колах приділяють багато уваги цьому соціально-економічному та правовому явищу.

Окремі аспекти проблематики знайшли відображення в роботах таких вітчизняних вчених: А. Берлача, Л. Білої-Тіунової, В. Гаращука, Д. Заброди, В. Колпакова, О. Костенка, О. Кузьменко, С. Лашкет, М. Мельника, В. Настюка, Є. Невмержицького, В. Соловійова, А. Сафоненка, М. Флейчука, М. Хавронюка, Л. Щербини та інших.

Метою статті є аналіз різноманітних підходів до визначення сутності, змісту, обсягів корупції в науково-теоретичному аспекті та характеристика форми її вираження.

Виклад основного матеріалу. Корупція як соціально-економічне, правове та моральне явище має історичні джерела та глобальний характер. Історія корупції започаткована в далекій давнині за часів античності, прояви якої мали спочатку побутовий характер, а згодом стали таємними послугами та операціями. У історичних джерелах античних та стародавніх східних цивілізацій знаходимо відомості про корупцію.

Термін «корупція» походить з латинської мови *corruptere* і означає псувати, завдавати шкоди, руйнувати, викривляти та фальсифікувати. Корупція, як багатогранне негативне явище, має безліч методологічних підходів до трактування його поняття та розкриття його змісту. У тлумачних словниках та наукових джерелах це поняття пов'язують з латинським словом «*corruptio*» – підкуп, продажність посадових осіб, громадських і політичних діячів;

- пряме, безсоромне, хизацьке використання службового становища, прав і можливостей, пов'язаних з ним, з метою особистої наживи, продажність посадових осіб;
- моральне розкладання посадових осіб і політиків, що виражається у незаконному збагаченні, хабарництві, розкраданні і зрощенні з мафіозними структурами;
- деградація особистості, перетворення свідомості окремого індивіда і певного соціуму із суспільно корисної орієнтації в свідомість, яка страждає суспільно-шкідливими орієнтаціями;
- злочин, що полягає в прямому використанні посадовою особою прав, наданих йому за посадою, з метою особистого збагачення [1, с.251; 5; 12, с.71].

Великий тлумачний словник сучасної української мови подає такі визначення поняття «корупції» – це пряме використання посадовою особою свого службового становища з метою особистого збагачення та підкупність, продажність урядовців і громадських діячів [1, с.258].

Сучасний юридичний словник поняття «корупція» визначає як злочинну діяльність у сфері політики та державного управління, яка полягає у використанні посадовими особами довірених їм прав та владних повноважень для особистого збагачення [21, с.120].

У юридичних словниках поняття корупції розкривається як форма зловживання владою, пов'язана з підкупом посадових осіб та процес, пов'язаний з використанням посадовою особою своїх повноважень, з метою особистого збагачення, використовуючи підкуп та дачу хабарів [24, с.220].

Сар Дж. Пундей зазначає: «Корупція не є інфекцією, яку раптом може «підхопити» здорове суспільство. Вона є наслідком явищ і тенденцій політики, економіки та розвитку держави». Автор наголошує, що корупція носить характер злочинної діяльності у політичній сфері, що призводить до дискредитації апарату державного управління» [19, с. 84-87].

М. Мельник корупцію вважає корозією влади, у своєму монографічному дослідженні він стверджує, що корупція є соціальним явищем, яке охоплює всю сукупність корупційних діянь, пов'язаних з неправомірним використанням особами, уповноваженими на виконання функцій держави, наданої їм влади, службових повноважень, відповідних можливостей з метою задоволення особистих інтересів чи інтересів третіх осіб, а також інших корупційних правопорушень, у тому числі й тих, які створюють умови для вчинення корупційних діянь чи є приховуванням їх або потуранням. Науковець ґрунтовно підійшов до визначення цього складного і багатогранного і явища [14, с.6].

Також вчений вбачає у корупції цілу систему зі складною структурою взаємопов'язаних елементів політичного, соціального, правового, ідеологічного, філософського і морального характеру [15, с.10].

В. Гаращук наголошує, що корупція дискредитує діяльність державного апарату і руйнує основні принципи, на які спирається демократична держава. Варто зосередити увагу на тому, що у монографії «Актуальні проблеми боротьби з корупцією в Україні» представлено розгорнутий аналіз поняття корупції та корупційних правопорушень, а також авторами розроблено класифікацію видів (рівнів) корупції. В. Гаращук та А. Мухатаєв пропонують узагальнену класифікацію негативних наслідків корупції:

- неефективне використання державних коштів та ресурсів;
- неефективна зовнішня і внутрішня економічна політика держави підлаштована під кланові інтереси, а не інтереси держави;
- втрата податків, інших надходжень до державного бюджету шляхом їх прямого розкрадання або «узгодженого» недоотримання;
- гальмування шляхом установаження надуманих перешкод розвитку бізнесу;
- уповільнення ефективності роботи державного апарату в цілому;
- неефективне використання знань та умінь людини, які замість того, щоб займатися справою, вимушені долати штучні бюрократичні перешкоди;

- зниження якості управлінських послуг (у тому числі шляхом утворення штучних перешкод);
- зниження інвестицій, уповільнення економічного зростання;
- розорення приватних підприємців; посилення організованої злочинності, яка час то «вирішується» корумпованими високопосадовцями;
- зростання соціальної нерівності;
- зниження суспільної моралі [2, с.12].

Слушною є думка О. Терещука, який стверджує, що корупція як явище проявляється у двох аспектах:

- 1) як протизаконне діяння посадових осіб, спрямоване на особисте збагачення;
- 2) як стійкий зв'язок представників владно-управлінських структур зі злочинним середовищем і сприяння йому у протиправній діяльності шляхом використання наданих їм державою повноважень. Автор зазначає, що найнебезпечнішим для держави є другий аспект корупції, де прослідковується протиправний характер владно-управлінських структур [22, с.20].

Такої ж думки дотримується і Е.Невмережицький, зазначаючи у своїй монографії, що корупція є соціально небезпечним явищем, змістом якого є система негативних поглядів, настанов і діянь службових осіб інститутів влади та управління, державних і недержавних підприємств, організацій і установ, політичних партій та громадських організацій, спрямованих на задоволення особистих, групових або корпоративних інтересів шляхом використання свого службового становища, всупереч інтересам суспільства та держави [17, с.62].

К. Рудой наголошує, що корупція в Україні є складним соціальним явищем, яка негативно впливає на всі аспекти політичного і соціально-економічного розвитку суспільства і держави, загрожує демократії та правам людини, реалізації принципу верховенства права, підриває соціальну справедливість, легітимність публічних інститутів, добробут, завдає шкоди суспільству, соціальному прогресу та національній безпеці. Авторка зазначає, що корупція стала універсальною проблемою, яка впливає на всі сфери суспільного життя, а найбільше вражає сферу взаємовідносин громадян з органами державної влади та місцевого самоврядування, з якими найчастіше стикаються громадяни при реалізації своїх конституційних прав [20, с.69].

Закон України «Про запобігання корупції» у ст. 1 дає нормативне визначення цього поняття, де корупція визначається як використання уповноваженою на виконання функцій держави або місцевого самоврядування особою наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки, пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або, відповідно, обіцянка чи пропозиція, чи надання неправомірної вигоди уповноваженій особі, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей [19].

На нашу думку, доцільно зосередити увагу на характерних рисах корупції, які визначено у Декларації Організації Об'єднаних Націй про боротьбу з корупцією і хабарництвом у міжнародних комерційних операціях, зокрема, хабарництво може включати такі елементи:

а) пропозицію, обіцянку або передачу будь-яких виплат, подарунків або інших благ, прямо або побічно, будь-якою приватною або державною корпорацією, в тому числі транснаціональною корпорацією, окремою особою якої-небудь держави будь-якій державній посадовій особі або обраному представникові іншої країни як неправомірної винагороди за виконання або утримання від виконання цією посадовою особою або представником своїх обов'язків у зв'язку з тією чи іншою міжнародною комерційною операцією;

б) вимога, прийняття або отримання, прямо або опосередковано, будь-якою посадовою особою або обраним представником будь-якої держави виплат, подарунків або інших благ у будь-якої приватної або державної корпорації, в тому числі транснаціональної корпорації, або окремої особи з іншої країни як неправомірної винагороди за виконання або утримання від виконання цією посадовою особою або представником своїх обов'язків у зв'язку з тією чи іншою міжнародною комерційною операцією [3].

У Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти корупції наголошується увага на підкупі національних, іноземних державних посадових осіб і посадових осіб міжурядових організацій, на розкраданні, неправомірному зловживанні службовим становищем, зловживанні впливом та перешкоджанні здійсненню правосуддя [12].

Варто зазначити, що у більшості наукових джерел акцентується увага на тому, що корупція – це хабарництво або будь-яка інша поведінка осіб, яким доручено виконання визначених обов'язків у державному або приватному секторі, і яке веде до порушення обов'язків, покладених на них по статусу державної посадової особи, приватного співробітника чи агента іншого роду відносин і має на меті одержання будь-яких незаконних вигод для себе й інших.

Науковці, розкриваючи сутність поняття «корупція», оцінюють його за різними критеріями, але всі одностайні в тому, що це суспільно негативне явище з точки зору державних інтересів і знаходить своє відображення в політичному, соціально-економічному та правовому аспектах.

Аналізуючи це складне негативне соціальне явище у різних історичних і наукових вітчизняних та міжнародних джерелах, не дивлячись на різні підходи до розуміння його сутності, дослідники стверджують, що спільним у всіх визначеннях є прояв хабарництва, підкупу, казнокрадства, кумівства, протекціонізму, злочинної поведінки службових осіб та лобізм, таке явище є не тільки соціальним, правовим, але й моральним.

Досліджуючи понятійно-категоріальні основи корупції як і будь-якого явища, варто розкрити характерні ознаки та форму його вираження.

Зупинимось на характерних ознаках, які можна визначити на основі законодавчого визначення поняття корупції:

- здійснення корупційної діяльності лише особами, які уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування;
- безпосередній зв'язок такої діяльності з протиправним використанням вказаними особами наданих їм повноважень;
- заборона законом такого використання;
- наявність спеціальної мети – схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень та пов'язаних із цим можливостей.

Розглядаючи науково-теоретичні та практичні аспекти дослідження сутності корупції, доповненням є наступні ознаки цього негативного явища:

- корупція є складним соціальним явищем, яке обумовлено історичними, економічними, соціальними, політичними, правовими, національними, культурними, моральними причинами;
- корупція є системним утворенням;
- є комплексним явищем;
- складним суспільно небезпечним явищем;
- наявність суб'єкта корупційних відносин;
- корислива мета;
- умисна вина суб'єктів корупційних відносин;
- наявність підкупу – продажності, які виникають при змові чиновників і фізичних та юридичних осіб будь-якого рангу стосовно будь-яких благ та цілей;
- наявність конфлікту інтересів;
- використання офіційних посадових повноважень з метою наживи [10].

Аналізуючи визначення корупції на основі різних наукових джерел, можна зробити висновок, що корупційні правопорушення можуть вчинятися двома способами:

по-перше, це отримання певних вигод (як матеріального, так і нематеріального характеру) особами, уповноваженими на виконання функцій держави чи прирівняними до них особами;

по-друге, це діяння по підкупу даних осіб, фізичними та юридичними особами. Разом з тим, слід зауважити, що підкуп осіб, уповноважених на виконання функцій держави, або осіб, прирівняних до них, юридичними особами здійснюватися не може.

Формою вираження корупції є корупційне правопорушення, тобто діяння. Згідно ст. 1 Закону України «Про запобігання корупції», корупційним правопорушенням вважається діяння, що містить ознаки корупції, вчинене особою зазначеною у частині першій статті 3 цього Закону, за яке законом встановлено кримінальну, дисциплінарну або цивільно-правову відповідальність [19].

Корупція охоплює сукупність взаємопов'язаних правопорушень, як кримінально-правових, так адміністративно-правових і дисциплінарних.

Такої думки дотримується більшість дослідників, які займаються проблемою корупції.

Визначення поняття адміністративного правопорушення відображено у статті 9 КУпАП, яка встановлює, що адміністративним правопорушенням (проступком) визнається протиправна, винна (умисна або необережна) дія чи бездіяльність, яка посягає на громадський порядок, власність, права і свободи громадян, на встановлений порядок управління і за яку законом передбачено адміністративну відповідальність. Адміністративна відповідальність за правопорушення, передбачені цим Кодексом, настає лише тоді, якщо ці порушення за своїм характером не тягнуть за собою відповідно до закону кримінальної відповідальності.

Аналізуючи ст. 9 КУпАП можемо виділити наступні ознаки корупційного проступку (правопорушення):

1) це виключно діяння, протиправне діяння, певний вчинок, за який законом передбачено певний вид відповідальності. Протиправне діяння є обов'язковою ознакою корупційного правопорушення.

Відповідно до статті 172-7 КУпАП про порушення вимог щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів за вчинення дій чи прийняття рішень в умовах реального конфлікту інтересів тягнуть за собою накладення штрафу від чотирьохсот до восьмисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю строком на один рік;

2) протиправність, тобто заборона відповідної протиправної поведінки, яка визнається корупційним правопорушенням відповідно до чинного законодавства. Наприклад, ст. 22 Закону України «Про запобігання корупції» особам, зазначеним у частині першій статті 3 цього Закону, забороняється використовувати свої службові повноваження або своє становище та пов'язані з цим можливості з метою одержання неправомірної вигоди для себе чи інших осіб, у тому числі використовувати будь-яке державне чи комунальне майно або кошти в приватних інтересах;

3) винність є важливою ознакою і передбачає наявність у особи психічного ставлення до відповідного вчинку та його наслідків, за які передбачено певний вид відповідальності. Формою вини є умисел або необрережність. Умисел може бути як прямим так і непрямим (евентуальним).

Статтею 172-9-2 КУпАП про порушення законодавства у сфері оцінки впливу на довкілля визначається, що порушення встановленої законодавством процедури та строків здійснення оцінки впливу на довкілля, втручання у підготовку та надання висновку з оцінки впливу на довкілля чи рішення про врахування результатів оцінки транскордонного впливу на довкілля, відмова уповноваженим законом територіальним органом, уповноваженим законом центральним органом виконавчої влади у видачі висновку з оцінки впливу на довкілля з підстав, не встановлених законом, – тягнуть за собою накладення штрафу на посадових осіб від чотирьохсот до шестисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю строком на один рік.

Суб'єктами у цій статті є особи, зазначені у пункті 1, підпунктах «а», «б» пункту 2 частини першої статті 3 Закону України «Про запобігання корупції».

4) Караність є обов'язковою ознакою, яка означає, що за вчинення корупційного правопорушення передбачено відповідне покарання.

Відповідно до статті 172-4 КУпАП про порушення обмежень щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності зазначається, що порушення особою встановлених законом обмежень щодо зайняття іншою оплачуваною діяльністю (крім викладацької, наукової та творчої діяльності, медичної та суддівської практики, інструкторської практики із спорту) або підприємницькою діяльністю – тягне за собою накладення штрафу від трьохсот до п'ятисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією отриманого доходу від підприємницької діяльності чи винагороди від роботи за сумісництвом.

Суб'єктом правопорушень у цій статті є особи, зазначені у пункті 1 частини першої статті 3 Закону України «Про запобігання корупції».

5) Об'єкт посягання корупційного правопорушення є юридичною ознакою.

Конкретні об'єкти посягання корупційних правопорушень визначені у КУпАП главі 13-а. Адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією, зокрема, стаття 172-4. Порушення обмежень щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності;

стаття 172-5. Порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків;

стаття 172-6. Порушення вимог фінансового контролю;

стаття 172-7. Порушення вимог щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів;

стаття 172-8. Незаконне використання інформації, що стала відома особі у зв'язку з виконанням службових повноважень;

стаття 172-9. Невжиття заходів щодо протидії корупції;

стаття 172-9-1. Порушення заборони розміщення ставок на спорт, пов'язаних з маніпулюванням офіційним спортивним змаганням;

стаття 172-9-2. Порушення законодавства у сфері оцінки впливу на довкілля.

6) Суспільна небезпека та шкідливість є характерною ознакою, оскільки сутність та зміст правопорушення, розкривається на основі його суспільної небезпеки [6].

В. Колпаков підкреслює, що негативна оцінка не може полягати в чомусь іншому, крім шкоди і суспільної небезпеки, а суспільна небезпека правопорушень (злочинів і адміністративних проступків) полягає саме в тому, що вони завдають шкоди правопорядку, громадським і особистим інтересам. Шкідливі наслідки мають як кримінальні, так і адміністративні правопорушення. Нешкідливих або байдужих для держави, суспільства, громадян правопорушень не існує. Не може бути правопорушень суспільно «корисних» або суспільно «безпечних». Усі вони тільки суспільно небезпечні, а відрізняються лише ступенем завданої шкоди, а саме тому різні за ступенем суспільної небезпеки [9, с.29].

Всі корупційні правопорушення мають свої складові елементи, які в сукупності утворюють склад правопорушення та без наявності яких діяння не буде визнаватися правопорушенням. Під складом адміністративного правопорушення в теорії права розуміється сукупність встановлених законом об'єктивних і суб'єктивних ознак, які характеризують діяння як адміністративне правопорушення (проступок).

Розкриваючи склад корупційного правопорушення, варто врахувати думку А. Матіуса, який зазначає, що перехід від поняття «адміністративний делікт» або «адміністративне правопорушення» до поняття «юридичний склад адміністративного делікту» або «юридичний склад адміністративного правопорушення» – це не звичайна зміна понять, а перехід від однієї моделі абстрагування до іншої, коли не просто формуються поняття цілісного правового явища, а шляхом аналізу виокремлюються його ідеальні структурні складові (елементи) [13, с.117].

О. Миколенко дає таке визначення адміністративного правопорушення – це протиправне, суспільно небезпечне, винне діяння у формі дії або бездіяльності, вчинене деліктоздатною особою, яке тягне за собою застосування встановлених законодавством заходів адміністративної відповідальності [16, с.29].

О. Кузьменко наголошує, що всі корупційні правопорушення мають свої складові елементи, які утворюють склад правопорушень, без наявності яких діяння не буде визнаватися правопорушенням [11, с.445].

Розкриємо склад корупційного правопорушення, а саме: об'єкт, об'єктивна сторона, суб'єкт, суб'єктивна сторона.

Першим елементом складу корупційного правопорушення, як і будь-якого іншого адміністративного правопорушення, є об'єкт корупційного правопорушення, тобто те, на що посягає протиправне корупційне діяння. Залежно від ступеня узагальнення, рівня абстрагування розрізняють загальний, родовий, видовий та безпосередній об'єкти правопорушень (проступків).

Як відомо, загальний об'єкт є спільним для всіх видів адміністративних правопорушень, тобто тих, суспільних відносин, що регулюються різними галузями права та охороняються адміністративно-правовими санкціями.

Родовим об'єктом є група однорідних суспільних відносин, які визначають зміст і порядок законної діяльності фізичних осіб і органів публічної адміністрації під час виконання владних повноважень. Різновидом родового об'єкта є безпосередній об'єкт – це одиничні або наявність кількох суспільних відносин, яким корупційними правопорушеннями наноситься шкода. Прикладом таких відносин є порушення вимог щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів (стаття 172-7).

Варто зосередити увагу на тому, що в окремих адміністративних правопорушеннях виділяється така ознака об'єкта як предмет посягання. Безпосередній об'єкт і предмет адміністративного правопорушення є елементами складу, що характеризують його об'єкт.

О. Миколенко зазначає, що предмет адміністративного проступку є упредметненим елементом матеріального світу, впливаючи на який особа посягає на безпосередній об'єкт адміністративного проступку. Предмет є факультативним елементом об'єкта адміністративного проступку, який не завжди закріплюється в диспозитивній статті, що встановлює адміністративний проступок та відповідальність за нього [16, с.36].

І. Пастух стверджує, що предмет посягання пов'язаний не з системою суспільних відносин, а з конкретними речами матеріального світу, на які спрямоване правопорушення [11, с.446].

Наступним елементом складу адміністративного правопорушення є об'єктивна сторона корупційних правопорушень, яка полягає у діянні тобто дії або бездіяльності, їх шкідливих наслідків та причинно-наслідковим зв'язком між діянням і наслідками, а також час, спосіб вчинення правопорушення. У деяких наукових розвідках є твердження про те, що корупційні правопорушення не передбачають настання шкідливих наслідків, а тому причинно-наслідковий зв'язок не є обов'язковим [11, с.446].

Час і спосіб вчинення корупційного правопорушення є кваліфікуючими ознаками такого складу. Згідно статті 45 Закону України «Про запобігання корупції» про подання декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування особи, зазначені у пункті 1, підпунктах «а» і «в» пункту 2, пункті 5 частини першої статті 3 цього Закону, зобов'язані щорічно до 1 квітня подавати шляхом заповнення на офіційному веб-сайті Національного агентства декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування (далі – декларація), за минулий рік за формою, що визначається Національним агентством. За несвоєчасне подання без поважних причин декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, настає відповідальність за статтею 172-6 КУпАП, а також за порушення особою встановлених законом обмежень щодо зайняття іншою оплачуваною діяльністю (крім викладацької, наукової та творчої діяльності, медичної та суддівської практики, інструкторської практики зі спорту) або підприємницькою діяльністю (стаття 172-4).

Зазначимо, що не будь-яка форма об'єктивної сторони складу правопорушення дає можливість віднести їх до корупційних, а лише така, яка має своїм способом використання службового становища.

Доцільно наголосити, що суб'єкт корупційного правопорушення є спеціальним суб'єктом відповідно до Закону України «Про запобігання корупції» встановлено перелік осіб, які визнаються суб'єктами відповідальності за корупційні правопорушення. Такий перелік дозволяє окреслити не лише тих, хто може понести відповідальність за відповідні порушення, а й тих осіб, які зобов'язані виконувати встановлені законодавством антикорупційні обмеження та обов'язки. Статтею 3 Закону України «Про запобігання корупції» чітко виділено суб'єкти відповідальності за корупційні правопорушення [19].

Наступним елементом корупційного правопорушення є суб'єктивна сторона, яка проявляється в психічному ставленні суб'єкта правопорушення. Ознаками суб'єктивної сторони є вина (умисна та необережна), а також мета та мотив. Найважливішою суб'єктивною основою є вина, оскільки без її наявності не може бути і відповідальності. Дія або бездіяльність винної особи має прямий умисел у корупційному правопорушенні, оскільки особа усвідомлює суспільну небезпеку і протиправність свого діяння і бажає його настання.

Висновок. Розриваючи різноманітні підходи науковців до розуміння сутності та обсягів корупції як негативного соціального явища на основі різноманітних наукових джерел, та аналізуючи характерні ознаки на основі законодавчого визначення, акцентували увагу на формі вираження корупції – корупційному правопорушенні та його складових елементах. На основі аналізу наукових розвідок про склад корупційного правопорушення можемо стверджувати, що у всіх корупційних правопорушеннях суб'єктивна сторона має прямий умисел, тобто винна особа усвідомлювала суспільну небезпеку і протиправність свого діяння (у формі дії чи бездіяльності) і бажала його настання. Наукові джерела корупцію визначають як неправомірну діяльність у сфері політики та державного управління, що пов'язана з використанням посадовими особами доручених їм прав та владних можливостей для особистого збагачення. Науковці, поняття «корупція», оцінюють його за різними критеріями, але всі однотайні в тому, що це суспільно негативне явище з точки

зору державних інтересів і знаходить своє відображення в політичному, соціально-економічному та правовому аспектах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел]. К.: ВТФ Перун, 2003. 1440 с.
2. Гарашук В. М., Мухатаєв А. О. Актуальні проблеми боротьби з корупцією в Україні : [монографія]. Х. : Право, 2010. 143 с.
3. Декларація Організації Об'єднаних Націй про боротьбу з корупцією і хабарництвом у міжнародних комерційних операціях від 16 грудня 1996 року / Міжнародні правові акти та законодавство окремих країн про корупцію. К.: Школяр, 1999. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua>
4. Індекс корупції CPI-2018. URL: <https://ti-ukraine.org/research/indeks-koruptsiyi-cpi-2018/>
5. Корупція. Вікіпедія. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki>
6. Кодекс України про адміністративні правопорушення. Документ 80731-X, чинний, поточна редакція від 02.02.2019, підстава - 2501-VIII URL: <http://zakon2.rada.gov.ua>
7. Камлик М. І. Корупція в Україні. К.: Знання, 1998. 186 с.
8. Корупція: теоретико-методологічні засади дослідження / керівник авт. кол. І. О. Ревак. Львів : ЛьвДУВС, 2011. 220 с.
9. Колпаков В. К. Адміністративна відповідальність (адміністративно-деліктне право) : навч. посібник. К. : Юрінком Інтер, 2008. 256 с.
10. Клімова С.М. Юридична відповідальність за корупційні правопорушення. Х., 2012. 200 с.
11. Кузьменко О. В., Плугатир М. В., Пастух І. Д. та ін. Адміністративна відповідальність та провадження в справах про адміністративні правопорушення. Навчальний посібник. К.: Центр учбової літератури, 2016. 388 с.
12. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції. Відомості Верховної Ради України. 2007. № 49. Ст. 2048.
13. Матіос А. В. Адміністративна відповідальність посадових осіб. К. : Знання, 2007. 223 с.
14. Мельник М. І. Корупція – корозія влади (соціальна сутність, тенденції та наслідки, заходи протидії). Юридична думка, 2004. 400 с.
15. Мельник М. І. Хабарництво. К. : Юрінком Інтер, 2000. 265 с.
16. Миколенко О. І. Адміністративний процес і адміністративна відповідальність в Україні: Навчальний посібник. Х. : ТОВ «Одіссей», 2010. 368 с.
17. Невмережицький Е. В. Корупція в Україні: причини, наслідки, механізми протидії : монографія. К. : КНТ, 2008. 368 с.
18. Пундей Сар. Дж. Боротьба з корупцією. Критичний огляд з аналізом міжнародного досвіду. *Проблеми економічного зростання: питання доброчесності: матеріали українсько-американського семінару*. Львів, 1997. С. 84–87.
19. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 р. № 1700-VII. URL : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1700-18/page>
20. Рудой К. . Запобігання корупції як напрямок забезпечення міжнародної безпеки. *Правова держава*. 2015. № 19. С. 69–73.
21. Словник юридичних термінів / Ф. Андерш, В. Винник, А. Красницька та ін. К. : Юрінком Інтер, 1993. 320 с.
22. Терещук О. В. Адміністративна відповідальність за корупційні правопорушення: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Одеса, 2000. 177 с.
23. Юридичний словник. К. : Редакція УРЕ, 1984. 850 с.
24. Юридичний словник-довідник / за ред. Ю. С. Шемшученка. Київ : Феміда, 1996. 696 с.

REFERENCES:

1. Busel, V. T. (Ed.) (2003). *Velykyi tлумachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy [Great explanatory dictionary of modern Ukrainian language]*. Kyiv: VTF Perun [in Ukrainian].
2. Harashchuk, V. M. (2010). *Aktualni problemy borotby z koruptsiieiu v Ukraini [Actual problems of combating corruption in Ukraine]*. Kharkiv: Pravo [in Ukrainian].
3. Deklaratsiia Orhanizatsii Obiednanykh Natsii pro borotbu z koruptsiieiu i khabarnytstvom u mizhnarodnykh komertsiiynykh operatsiiax vid 16 hrudnia 1996 roku [United Nations Declaration on Combating Corruption and Bribery in International Commercial Transactions of 16 December 1996]. Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua> [in Ukrainian].
4. Indeks koruptsii CPI-2018 [Corruption index CPI-2018]. Retrieved from <https://ti-ukraine.org/research/indeks-koruptsiyi-cpi-2018/> [in Ukrainian].
5. Koruptsiia. Vikipediia [Corruption. Wikipedia]. Retrieved from <https://uk.wikipedia.org/wiki> [in Ukrainian].
6. Kodeks Ukrainy pro administratyvni pravoporushennia. від 07.12.1984 № 8073-X [Code of Ukraine on Administrative Offenses dated December 7, 1984 No. 8073-X]. (n.d.). zakon.rada.gov.ua. [in Ukrainian].
7. Kamlyk, M. I. (1998). *Koruptsiia v Ukraini [Corruption in Ukraine]*. Kyiv: Znannia [in Ukrainian].

8. Revak, I. O. (2011). *Koruptsiia: teoretyko-metodolohichni zasady doslidzhennia [Corruption: theoretical and methodological principles of research]*. Lviv: LvDUVS [in Ukrainian].
9. Kolpakov, V. K. (2008). *Administratyvna vidpovidalnist (administratyvno-deliktne pravo): navch. posibnyk [Administrative liability (administrative-tort law): a manual]*. Kuiv : Yurinkom Inter [in Ukrainian].
10. Klimova, S. M. (2012). *Yurydychna vidpovidalnist za koruptsiini pravoporushennia [Legal liability for corruption offenses]*. Kharkiv [in Ukrainian].
11. Kuzmenko, O. V., Pluhaty, M. V., Pastukh, I. D. (2016). *Administratyvna vidpovidalnist ta provadzhennia v spravakh pro administratyvni pravoporushennia. Navchalnyi posibnyk [Administrative liability and proceedings in administrative offenses. A manual]*. Kyiv: Tsentru uchbovoi literatury [in Ukrainian].
12. Konventsiiia Orhanizatsii Obiednanykh Natsii proty koruptsii [United Nations Convention against Corruption]. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy (2007), № 49* [in Ukrainian].
13. Matios, A. V. (2007). *Administratyvna vidpovidalnist posadovykh osib [Administrative responsibility of officials]*. Kyiv: Znannia [in Ukrainian].
14. Melnyk, M. I. (2004). *Koruptsiia – koroziiia vlady (sotsialna sutnist, tendentsii ta naslidky, zakhody protydii) [Corruption - corrosion of power (social essence, tendencies and consequences, measures of counteraction)]*. Yurydychna dumka [in Ukrainian].
15. Melnyk, M. I. (2000). *Khabarnytstvo [Bribery]*. Kyiv: Yurinkom Inter [in Ukrainian].
16. Mykolenko, O. I. (2010). *Administratyvnyi protsess i administratyvna vidpovidalnist v Ukraini: Navchalnyi posibnyk [Administrative process and administrative responsibility in Ukraine]*. Kharkiv: TOV «Odissei» [in Ukrainian].
17. Nevmerzhytskyi, E. V. (2008). *Koruptsiia v Ukraini: prychny, naslidky, mekhanizmy protydii [Corruption in Ukraine: causes, consequences, mechanisms of counteraction]*. Kyiv: KNT [in Ukrainian].
18. Pundej, Sar. Dzh. (1997). Borotba z koruptsiieiu. Krytychnyi ohliad z analizom mizhnarodnoho dosvidu [Fighting corruption. Critical review with an analysis of international experience]. *Problemy ekonomichnoho zrostannia: pytannia dobrochesnosti: materialy ukrainsko-amerykanskooho seminaru*, 84-87 [in Ukrainian].
19. Pro zapobihannia koruptsii: Zakon Ukrainy vid 14.10.2014 № 1700-VII [On Prevention of Corruption: Law of Ukraine dated October 14, 2014 No. 1700-VII]. (n.d.). zakon.rada.gov.ua. Retrieved from <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1700-18/page> [in Ukrainian].
20. Rudoi, K. M. (2015). Zapobihannia koruptsii yak napriamok zabezpechennia mizhnarodnoi bezpeky [Preventing Corruption as a Way to Secure International Security]. *Pravova derzhava*, 19, 69–73 [in Ukrainian].
21. Andersh, F., Vynnyk, V., Krasnytska, A. (1993). *Slovnyk yurydychnykh terminiv [Glossary of legal terms]*. Kyiv: Yurinkom Inter [in Ukrainian].
22. Tereshchuk, O. V. (2000). *Administratyvna vidpovidalnist za koruptsiini pravoporushennia [Administrative liability for corruption offenses]*. *Candidate's thesis*. Odesa [in Ukrainian].
23. *Iurydychnyi slovnyk [Legal dictionary]*. (1984). K.: Redaktsiia URE [in Ukrainian].
24. Shemshuchenka, Y. S. (Ed.). (1996). *Iurydychnyi slovnyk-dovidnyk [Legal dictionary-directory]*. Kyiv: Femida [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 20.03.2019

УДК 34(091)(477.8)''192''

Трошкіна Катерина Євгенівна,
кандидат юридичних наук,
викладач кафедри державно-правових дисциплін
та адміністративного права
Центральноукраїнського державного педагогічного
університету імені Володимира Винниченка
katerynareva@gmail.com

ПЕРЕДУМОВИ ВСТАНОВЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОГО ГРОМАДЯНСТВА НА ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ В ПЕРШІЙ ЧВЕРТІ ХХ СТ.

Розглянуто політичне та соціально-економічне становище західноукраїнських земель на початку ХХ ст. Проаналізовано фактори, які сприяли його формуванню інституту громадянства на західноукраїнських землях в першій чверті ХХ ст. До основних передумов становлення українського громадянства на західноукраїнських можна віднести: 1) широке тлумачення поняття підданства, у тому числі як і громадянства в Австро-Угорській імперії, та реалізація відповідних засад у практичному житті; 2) наявність у західноукраїнського населення, хоча і мінімальних, політичних (виборчих) прав, можливість отримати освіту на рідній мові, які виховували його політично, робили більш свідомим, дозволяли вести боротьбу за національну державність; 3) розпад Австро-Угорської імперії та поява об'єктивної можливості